

Jakym Horak

Lwowska Narodowa Akademia Muzyczna im. Mykoły Łysenki, Ukraina

**DOKUMENTY I MATERIAŁY TOWARZYSTWA
MUZYCZNEGO IM. M. ŁYSENKI ORAZ WYŻSZEGO
INSTYTUTU MUZYCZNEGO W ZBIORACH MUZEUM
STANISŁAWA LUDKIEWICZA WE LWOWIE**

W historii Towarzystwa Muzycznego im. M. Łysenki oraz Wyższego Muzycznego Instytutu we Lwowie Stanisław Ludkiewicz zajmuje istotne miejsce: był on jednym z jego założycieli, pracował tu jako pedagog, wykazał się zdolnościami dobrego administratora i logistyka (był dyrektorem Instytutu w latach 1910–1914, na przestrzeni lat 1913–1938 przyczynił się do otwarcia dwunastu filii Towarzystwa Muzycznego), był ich inspektorem (1926–1939), przyłożył się do działalności wydawniczej i koncertowej Towarzystwa. Reasumując, odegrał ważną rolę we wszystkich sferach działalności tej instytucji. Stąd też w domowym archiwum kompozytora zachował się dość bogaty zbiór różnorodnych dokumentów Towarzystwa Muzycznego im. M. Łysenki oraz Wyższego Instytutu Muzycznego: dokumenty archiwalne (rękopisy, maszynopisy, dokumenty drukowane), zdjęcia, afisze i programy koncertowe, notatki zaliczeniowe, sprawozdania inspektora, korespondencja itd. I choć posiadają one większą lub mniejszą wagę, podanie dokładnej charakterystyki każdego z nich jest niemożliwe, tym bardziej że część z nich znana jest z różnych publikacji i nie wymaga dokładnej analizy (poszczególne zdjęcia, programy koncertowe). Dlatego charakteryzując jak najszerszy zbiór dokumentów, skupię się na tych, które stanowią szczególną wagę dla badaczy i nie są powszechnie znane. Znaczny zbiór fotografii stanowią zdjęcia przedstawicieli Towarzystwa Muzycznego (Iwana Hrynewieckiego), jego dyrektorów (Anatola Wachnianyna, Wasyla Barwińskiego), wykładowców (Osypa Moskwyczewa, Wołodymyry Bożejko), kierowników filii (Osypa Zaleskiego, Olgi Cipanowskiej) oraz uczniów Instytutu (Darii Hordynskiej, Olgi Suszko, Myrosławy Hanczeriuk), a także pochodzące z różnych uroczystości, m.in. są to zdjęcia grupowe pedagogów i słuchaczy kursów dyrygenckich, zjazdów dyrektorów filii, Ludkiewicza w towarzystwie nauczycieli i uczniów filii w Przemyślu, Jaworowie, Czortkowie. Szczególne zainteresowanie wywołują zdjęcia niedatowane, które wymagają dokładnego zbadania czasu, miejsca, okoliczności towarzyszących ich wykonaniu, ponieważ

często wśród uchwyconych na nich postaci współczesny badacz może rozpoznać trzy, cztery osoby.

Zwróćmy uwagę na dwa takie zdjęcia. Na jednym z nich (8,8 x 13,3 cm) w pomieszczeniu Instytutu, z prawej strony donicy z wysokim krzewem, uchwycona jest grupa jedenaściora osób stojących w dwóch rzędach. Z przodu siedzą cztery osoby, z tyłu stoi siedem. W pierwszym rzędzie druga postać z prawej to Barwiński, ostatni z prawej – Wasyl Wytwicki. W drugim rzędzie druga osoba z prawej – Borys Kudryk. Na innym zdjęciu (9,8 x 14,9 cm) na tle malowideł ściennych i zamkniętych drzwi sali Instytutu przedstawiona jest grupa ludzi – mężczyzn i kobiet. Ustawieni są oni w czterech rzędach: pierwszy rząd siedzi na podłodze, drugi – na krzesłach, trzeci i czwarty – stoi. W każdym rzędzie osoby przyglądają się sobie. W drugim rzędzie, patrząc od lewej strony, rozpoznajemy: Ludkiewicza (drugi), Barwińskiego (czwarty), za Barwińskim w trzecim rzędzie stoi Hrynewiecki.

Jedynie nieznaczna część fotografii zawiera odręczne podpisy na tylnej stronie. Trudno zidentyfikować autora podpisu, choć czasem jest to możliwe (np. kilka zdjęć podpisanych jest ręką Hrynewieckiego). Przykładowo zdjęcie grona pedagogicznego drohobyckiej filii z lat 1928–1929 (14,5 x 10,3 cm), naklejone na karton (25,7 x 17,1 cm), przedstawia następujące osoby, patrząc od lewej: Iryna Kuźmowicz, Sofia Hawryszczuk (obydwie stoją z tyłu), natomiast w pierwszym rzędzie siedzą: Seweryn Saprun (przy stole), Natalia Kunicka, Natalia Kulicka. Na odwrocie zdjęcia dedykacja czarnym atramentem: „Wielce szanownemu i drogiemu Swojemu Wizytatorowi – wdzięczne grono naucz[ycielskie] Instytutu Muzycznego im. Łysenki w Drohobyczu. Grono nauczycielskie r[oku] szk[olnego] 192/9” / „Високоповажаному і Дорогому Свойому Візитаторові вдячний учит[ельський] збір Музичного Інституту ім. Лисенка в Дрогобичі. Учит[ельський] Збір з шк[ільного] р[оку] 1928/9” – i dalej podpisy wszystkich przedstawionych na zdjęciu. Inne zdjęcie (8,7 x 13,6 cm) prezentuje Ludkiewicza wśród nauczycieli i dzieci eksponowanej klasy w Czortkowie. Nieznany podpis na oryginale głosi: „Czortków 6/VI/1935. Od lewej siedzą: Czelowska Leontyna, Czułowska Jarosława. Stoją: Loś Lidia, Łuszczyńska Lidia, Panas Lesia, Łozowa Maria, Steć Iryna” / „Чортків 6 / VI / 1935. З ліва на право сидять: Человська Леонтиня, Чуловська Ярослава. Стоять: Лось Лідія, Лушпанська Лідія, Панас Леся, Лозова Марія, Стець Ірина”.

Zbiór muzealny dokumentów, uwzględniając ich charakter i treść, można podzielić na kilka grup.

Pierwsza grupa to dokumenty i przedmioty Towarzystwa Muzycznego im. M. Łysenki oraz Wyższego Instytutu Muzycznego. Przede wszystkim jest to litografia rękopisu „Projekt statutu Ukraińsko-Ruskiego Związku Miłośników

Muzyki” / „Проект статута Українсько-руського Союзу любителів музики” ułożonego przez Wołodymyra Sadowskiego z poprawkami Ludkiewicza¹. Jest to jedna z dwóch istniejących odrębnie pisanych wersji dokumentu tworzonego z okazji przygotowania do Zjazdu Muzyków Ukraińskich w 1899 roku². Podczas zjazdu miał być powołany do życia wspomniany „Związek” mający na celu zjednoczenie wszystkich istniejących wówczas w Galicji ukraińskich towarzystw muzycznych w jedną organizację. Pomimo tego, że zjazd nie odbył się i „Związku” nie utworzono, to jednak była to pierwsza w historii ukraińskiej muzyki w Galicji próba stworzenia takiej organizacji, która powstała później jako „Związek Towarzystw Śpiewaczych i Muzycznych” / „Союз співацьких і музичних товариств”. Wrócono do tego dokumentu w 1904 roku po tym, jak na pierwszym ogólnym zjeździe Związku Towarzystw Śpiewaczych i Muzycznych z inicjatywy Sadowskiego została złożona propozycja zakończenia prac nad statutem³. Jest to rękopis pisany czarnym atramentem na podwójnych kartkach (34 x 21 cm), datowany przez Sadowskiego „Przemyśl, 23/6 1904 r.” / „Перемишль, 23/6 1904 p.”. Stan poszczególnych kartek jest zły, są podarte i pogniecione, na wpół zgięte. Tekst jest pisany systemem arkuszowym (z jednej strony kartki), przy czym mieści się z prawej strony centralnego zgięcia, a lewa strona pozostaje pusta. Znajdują się na niej poszczególne uwagi i repliki Ludkiewicza pisane ołówkiem. Uwagi te mają różnorodny charakter, są to znaki zapytania, wykrzykniki, stylistyczne dodatki, repliki humorystyczne.

Do tej samej grupy zalicza się puste blankiety dyplomów⁴, coroczne świadectwa dojrzałości uczniów Instytutu⁵, a także drukowane początkowe wersje broszur „Szkolnego Statutu Wyższego Instytutu Muzycznego” / „Шкільний устав Висшого музичного Інститута” 1903⁶ oraz „Statutu towarzystwa Związku Towarzystw Śpiewaczych i Muzycznych” / „Устав товариства «Союз співачьких і музичних товариств»” wydane we Lwowie w 1903⁷ roku, „Szkolny indeks elewa” / „Шкільний індекс елева”⁸, „Szkolny regulamin

¹ Zbiory Lwowskiego Memorialnego Muzeum Stanisława Ludkiewicza [dalej: LMMSL] / Львівський меморіальний музей Станіслава Людкевича, nr inwentarzowy 3101.

² O przygotowaniach do zjazdu i jego roli: Я. Горак, *З'їзд українських музик 1899 року: до історії незреалізованої події*, „Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка” [Тернопіль] 2012, Серія: *Мистецтвознавство*, nr 2, s. 9–17.

³ *Книга протоколів Музичного товариства імені Миколи Лисенка*, упоряд. Я. Горак, Тернопіль 2014, s. 74.

⁴ LMMSL, nr inwentarzowy 3179.

⁵ LMMSL, nr inwentarzowy 3180, 3181.

⁶ LMMSL, nr inwentarzowy 3144.

⁷ LMMSL, nr inwentarzowy 3145.

⁸ LMMSL, nr inwentarzowy 3111.

Wyższego Instytutu Muzycznego Towarzystwa im. Łysenki” / „Шкільний перулямін Висшого Музичного Інститута Товариства ім. Лисенка” (1908)⁹, drukowana odezwa „P. T.!” / „П. Т.!” dotycząca utworzenia wydawnictwa muzycznego przy Towarzystwie Muzycznym im. Łysenki (datowana: Lwów, 20 kwietnia 1921 roku), pisany ołówkiem autograf Ludkiewicza „Regulaminu Artystycznego Dyrektora Towarzystwa Muzycznego im. Łysenki, Inspektora instytutów muzycznych” / „Перулямін Артистичного Директора Товариства Музичного ім. Лисенка Інспектора музичних інститутів” (ok. 1929–1930)¹⁰, „Regulamin Związku Chórów Ukraińskich” / „Правильник Союзу Українських Хорів” (1929)¹¹.

W muzeum są przechowywane dwie pieczętki Wyższego Instytutu Muzycznego – z ukraińskim i polskim tekstami. Pieczętka z tekstem ukraińskim (ok. 6,5–7,0 cm wysokości) – okrągła (o średnicy ok. 4 cm), z płaskim uchwytem w kształcie gruszki mocowanym za pomocą nóżki. Tekst pieczętki umieszczony dookoła obwodu małymi literami („Wyższy Instytut Muzyczny im. M. Łysenki” / „Вищий музичний інститут ім. М. Лисенка”) i po przekątnej w centrum większymi literami („we Lwowie” / „у Львові”). Polskojęzyczna wersja też ma okrągłą formę, identyczną co do rozmiaru, jedynie trochę wyższą (ok. 8 cm), również z płaskim uchwytem w kształcie gruszki na nóżce. Tekst w języku polskim umiejscowiony na pieczętce identycznie jak w wersji ukraińskiej.

Maszynopis „Filie Instytutu” w wersji ukraińskiej (jeden egzemplarz) i dwie kopie w wersji polskiej, tekst identyczny¹² to projekt Statutu traktujący o statusie filii odnośnie do centrali, opracowany przez Ludkiewicza i zatwierdzony później przez polskie władze. Oryginał maszynopisu nie posiada daty, ale powstał w 1931 roku¹³. Dokument wyznacza dwa rodzaje filii: samowystarczalne szkoły kierowane przez dyrektora, z nauką pełnego spektrum przedmiotów podstawowych, oraz klasy eksponowane – szkoły bez kierownictwa, z nauką zaledwie pewnej ilości przedmiotów, podporządkowane władzom centralnym. Przewiduje się jednakowy program nauczania w centrali i szkołach filialnych, dokument ustala proces przeprowadzania zaliczeń, kolokwii i formę zależności filii od władz centralnych. Koncepcje takiej dyferencjacji na podstawie zatwierdzonego już projektu Ludkiewicz powtórzy

⁹ LMMSL, nr inwentarzowy 3115.

¹⁰ LMMSL, nr inwentarzowy 3093.

¹¹ LMMSL, nr inwentarzowy 3094.

¹² LMMSL, nr inwentarzowy 3095.

¹³ Potwierdzeniem tego jest zachowany w domowym archiwum Ludkiewicza, napisany po polsku list dyrekcji Instytutu do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie z 1 maja 1931 roku, w którym mówi się o przesłaniu łącznie z listem „projektu Statutu szkół filialnych Instytutu Muzycznego im. Łysenki w stosunku do Centrali we Lwowie”.

z czasem w artykule *Z naszego muzyczno-szkolnego podwórka (Filii Wyższego Instytutu Muzycznego im. M. Łysenki)*¹⁴.

Wyjątkową wartość dokumentalną stanowi katalog archiwum Towarzystwa Muzycznego im. Łysenki. Księga ewidencyjna (23 x 16cm) w twardej czarnej oprawie, powleczone skórą z szaro-zielonym jasnym rantem i podobnymi zaostrzonymi kantami z góry i z dołu, identycznie na okładce przedniej i tylnej. Na stronie tytułowej czarnym atramentem odręcznie napisany jest tytuł drukowanymi i pisanymi literami: „Katalog Archiwum Towarzystwa Muzycznego im. Łysenki” / „Каталог Архіву Музичн. Т-ва ім. Лисенка”¹⁵. Niżej, mniej więcej pośrodku, podpis autora zwykłym ołówkiem lub popielatą pastelą „Dr Borys Kudryk” / „Др. Борис Кудрик”. Być może muzykolog podał opis w związku z pisanem pracy doktorskiej (obronił ją w 1932 roku), a później pracował na stanowisku bibliotekarza towarzystwa.

Katalog archiwum nie jest datowany przez opracowującego, ale nazwy poszczególnych rubryk katalogu: („Muzykalia nabyte od stycznia 1933”, „Spuściżna autografów Wiktora Matiuka, przywieziona z Huty Zielonej koło Rawy Ruskiej (jesienią 1937 roku) do archiwum T[owarzystwa] Muz[ycznego] im. Łysenki we Lwowie” / „Музикалії набуті від січня 1933”, „Автографічна спадщина Віктора Матюка, перевезена з Гути Зеленої ad Рава Руська (під осінь 1937 року) до Архіву Муз[ичного]Т[овариств]а ім. Лисенка у Львові”) świadczą o tym, że powstał on w latach 30. XX wieku. Był wykorzystywany w ówczesnych pracach naukowych muzykologów: powołuje się na niego Kudryk w bibliografii utworów Mychajła Werbyckiego i Iwana Ławriwskiego w tekście swej pracy doktorskiej *Dzieje ukraińskiej muzyki w Galicji w latach 1829–1873*¹⁶. Na opisane w katalogu autografy i wydania utworów Werbyckiego i Ławriwskiego, które zachowały się w archiwum Towarzystwa, powołuje się również Zynowij Łyśko w bibliograficznych rozdziałach pracy *Pionierzy sztuki muzycznej w Galicji* napisanej w 1934 roku¹⁷. Przypuszcza się, że katalog opisuje jedynie część zbiorów archiwalnych. Znaczna część rękopisów opisa-

¹⁴ С. Людкевич, *З нашої музично-шкільної ділянки (Філії Вищого Музичного Інституту ім. Лисенка)* [w:] *idem, Дослідження, статті, рецензії, виступи*, епоряд. З. Штундер, Львів 2000, s. 291.

¹⁵ Dokładna informacja na temat katalogu, pełny jego tekst mieści się w publikacji: Я. Горак, *Документ до історії архіву Музичного Товариства ім. М. Лисенка у Львові, „Українська музика” Щоквартальник ЛНМА ім. М. Лисенка [Львів] 2018, nr 3(29), s. 128–145.*

¹⁶ Zob. współczesna reedycja pracy doktorskiej: Б. Кудрик, *Історія української музики в Галичині в роках 1829–1873*, підготовка до друку та вступна стаття Ю. Ясіновського та В. Пилиповича, Перемишль 2001, s. 41–46, 88–91.

¹⁷ Zob. współczesna reedycja pracy: З. Лисько, *Піонери музичного мистецтва в Галичині, опрацювання рукопису, упорядкування, вст. стаття В. Сивохіпа, Львів–Нью-Йорк 1994, s. 86–95, 121–125.*

nych w katalogu Kudryka obecnie jest przechowywana w zbiorach Lwowskiej Narodowej Akademii Muzycznej im. M. Łysenki (zbiór 163) oraz w dziale rękopisów Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki im. W. Stefanyka.

А. Гукотисси і перші літо- графіі українських компо- зителів.				
Расцїкль I^{ий}				
Михайло Вербицький (1815-1870)				
Церковні та світські хори				
а сарфелла.				
(автограф чи копія) (формат) (рік).				
1) Іже Херувим Es-dur	хр	автограф; 2	окля	
2) До ісповняється B-dur	м.ш.	картинки з фортеп.	кварто	1840
3) Арику шкільц, містить "Отче наш" G-moll (м.ш.) в ключах С повіч інших шкільц	автогр.		поперечн. (партитура)	по 1850
4) Тебе поем As dur (м.ш.) (середина пісн.)	автогр.		"	1869
5) Перша 12 ^{ка} мужських світських хорів	копія Царя (брунне 15 ^е картки)	оставо	окля	1880
6) Друга 12 ^{ка} м.св.х.	автограф	попер.		1869
Расцїкль II^{ий}				
Михайло Вербицький				
Співогри (мелодрами).				
(партитура, якщо нема іншої замітки).				
1) Козак і охотник (фрагмент партит.)	автогр.	попер.		1841
2) Дві картці двох запропонованих співогри	"	"	"	"
3) Підтримка фортеп. переклада зі спів.	літогр.	"	окля	1881
4) Не до любови партитура	автогр.	"	"	1866
5) В лидех ангела не жена, Дома з мужем сатані, парт.	"	"	"	"
6) Школяр на мандри (парт.)	копія Олжон-ковського	"	кварто	1881
Повіч голоси: Vln 1, Vln 2, Vln 3, Bass				
F. Cl. (лиш до двох N 10 17)				
Лученко (лиш 2 нумери н.ш. 34)				
окрено: до N 10 2: Vln 1, 2 2 Vln 3, Bass, F. Cl.				
7) Настася парт.	автограф	попер.		1881

Рис. 1. Strona z „Katalogu Archiwum Towarzystwa Muzycznego im. M. Łysenki”,
oprac. Borys Kudryk, LMMSL, nr inwentarzowy 3096

Druga grupa to materiały tzw. Zbioru orkiestrowego („Орхестральний фонд”), które opisują poczynania Ludkiewicza w sprawie utworzenia w latach 1920–1921 przy Towarzystwie im. M. Łysenki orkiestry symfonicznej. Tu zebrano kilka egzemplarzy odezwy podpisanej przez Kyryła Studynskiego, Stepana Fedaka, Josyfa Drymałyka i Ludkiewicza z apelem o przeprowadzenie zbiórki pieniężnej na rzecz utworzenia orkiestry symfonicznej¹⁸. Wydrukowana odezwa na osobnych kartkach bez podanej daty była rozpowszechniana jako agitacja czy reklama.

Zeszyt pt. Zbiór orkiestrowy¹⁹ (Орхестральний фонд) w linie (20,2 x 17,1 cm) posiada wykonaną ręcznie okładkę. Każda strona ma zaznaczone podwójną niebieską linią osobne pola. Na okładce widnieje pisany czarnym atramentem

¹⁸ LMMSL, nr inwentarzowy 3121.

¹⁹ LMMSL, nr inwentarzowy 3168.

tytuł: „Lista ofiar na fundusz orkiestrowy we Lwowie” / „Ліста жертв на орхестральний фонд у Львові”. Pod i nad tytułem – owalna czerwona pieczęć Wyższego Instytutu Muzycznego we Lwowie. Zeszyt liczy 56 kartek, z których większość jest pusta. Notatki podzielone są na rubryki: „Jednorazowe ofiary. I – Instytucje i towarzystwa”, „Jednorazowe ofiary. II. Osoby”, „Miesięczne deklaracje”, „III. Dochód z koncertów” oraz „Inne ofiary” / „Одноразові жертви. I – Інституції і Товариства”, „Одноразові жертви. II. Особи”, „Місячні декларації”, „III. Дохід з концертів”, „3 других жертв”. Nazwy poszczególnych rozdziałów wskazują na źródła finansowania – osoby fizyczne wnoszące jednorazowe datki lub wpłacające co miesiąc pewną sumę, lub za pośrednictwem listów, instytucje, dochody z koncertów itd.

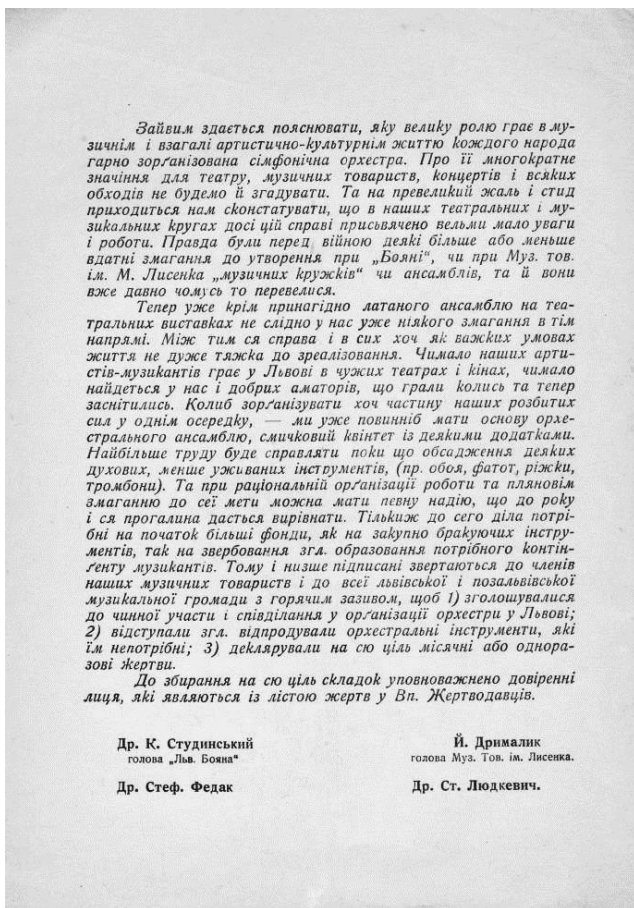

Рис. 2. Оdezwa w sprawie utworzenia orkiestry symfonicznej przy Towarzystwie Muzycznym M. Łysenki, LMMSL, nr inwentarzowy 3123

Informacja na temat zebranych kosztów z lat 1920–1921 odnotowana w ewidencji rozrachunkowej była rozpowszechniana na osobnych, powielanych z rękopisu kartkach. Na jednej stronie kartki pod tytułem „1920/21. Sprawozdanie z dochodów i wydatków funduszu orkiestrowego przy Tow[arzystwie] im. M. Łysenki” / „1920/21. Звіт доходів і розходів оркестрального фонду при тов[аристві] ім. М. Лисенка” w formie tabeli, na odwrocie – podziękowanie ofiarodawcom i podpis: „Lwów, 10 lipca 1921 r. J. Drymałyk, dr St. Ludkiewicz” / „Львів 10 липня 1921 р. Й. Дрималик, др. Ст. Людкевич”.

Do tych materiałów zaliczamy również księgę pokwitowań ofiar pieniężnych na fundusz orkiestrowy²⁰. Posiada ona twarde kartonowe okładki brązowego koloru z bordowym kantem. Okładki noszą ślady centralnego połowicznego zgięcia. Każda strona jest ponumerowana od 1 do 100 i podstemplowana różową owalną pieczęcią Instytutu. Połowa strony była odrywana i służyła jako pokwitowanie dla ofiarodawcy, a na drugiej połówce, która zostawała w księdze, podane są informacje sporządzone ręką Ludkiewicza, dotyczące osoby ofiarodawcy i wielkości sumy oraz data (głównie grudzień 1920 roku – styczeń 1923 roku) i podpis. Na 57 stronach z oderwanymi pokwitowaniami pojawiają się nazwiska darczyńców: Kostecki, ojciec Czechowicz, Bronisław Owczarski, Anto[i]n Rudnicki, Jarosław Witoszyński, towarzystwa „Narodna Torhowla” / „Народна Торговля” i „Dnister” / „Дністер”.

W trzeciej grupie, która mieści programy kursów i materiały metodyczne pedagogów, możemy wyróżnić programy nauki gry na skrzypcach i wiolonczeli dla wyższych kursów Wyższego Instytutu Muzycznego opracowane przez Osy-pa Moskwyczewa²¹, naukę gry na skrzypcach w Instytucie ułożoną przez Jewhena Perfeckiego²², a także programy nauki kontrapunktu i formy muzycznej autorstwa Nestora Niżankowskiego²³. Wszystkie programy z autografami wykładowców.

Do takich pomocy naukowych należy też podręcznik gry na skrzypcach pedagoga drohobyckiej filii Instytutu Stepana (Stefana) Ogrodnika. Księga w twardej kartonowej oprawie (29 x 21cm) o odcieniach popielatym, zielonym, czarnym, pomarańczowym i czarnym rantem. Druk jasnofioletowy na jasnym czystym papierze, litograficzna technika. Tytuł brzmi: *S. Ogrodnik. Podręcznik*

²⁰ LMMSL, nr inwentarzowy 3132.

²¹ LMMSL, nr inwentarzowy 3167.

²² LMMSL, nr inwentarzowy 3166.

²³ LMMSL, nr inwentarzowy 3100. Teksty tych programów były opublikowane w całości jako dodatek do publikacji: Я. Горак, *Історія викладання музично-теоретичних дисциплін у Вищому музичному інституті у Львові (1903–1939)*, „Українська музика” Щоквартальник ЛНМА ім. М. Лисенка [Львів] 2018, nr 1(27), s. 27–39.

*методичны науки гри на скрипках. Часті I. Наука засад podstawowych dla ucznia. Dla racjonalnego korzystania z materiału dołączone są w osobnym zeszycie uwagi i wyjaśnienia przeznaczone wyłącznie dla nauczyciela / С. Огороднік. Методичний підручник науки гри на скрипці. Частина I. Наука основних уставок (матеріал для ученика). Для доцільності користування матеріалом існують пояснення і уваги зібрані в окремим зшитку призначенім виключно для вчителя*²⁴. Drukowany tekst księgi ułożony jest systemem arkuszowym (tekst widnieje jedynie na frontowej stronie). Arkusze są numerowane u góry od środka i jest ich 22 sztuk. Wyjaśnienia i uwagi, o których mowa na stronie tytułowej, są osobnym dołączonym dodatkiem w postaci 8 stron (33,5 x 29,9 cm) maszynopisu z czarnym tytułem „Wyjaśnienia” / „Пояснення”²⁵.

Zinowia Sztunder, charakteryzując działalność Ludkiewicza w drugiej połowie lat 20. XX wieku, zaznacza, że Ludkiewicz „zaczął prace nad podręcznikiem *Wykład o nauce harmonii* oraz badał *Podstawy estetyki muzycznej*. Dwie ostatnie prace w formie rękopisów zostały niedokończone”²⁶. Prace te były prowadzone w latach 30. Badaczka nie podaje, jaki los spotkał te rękopisy i czy się zachowały, choć posiadają wielką wagę jako podstawa teoretyczno-muzycznych podręczników tego czasu. W domowym archiwum kompozytora zachowało się w bardzo złym stanie pięć brulionów tego podręcznika²⁷. Pisane są one zwykłym ołówkiem i ze względu na upływ czasu tekst jest miejscami kompletnie nieczytelny. Materiał dydaktyczny o różnym stopniu dokładności obejmuje cały kurs harmonii i jest bogato ilustrowany nutami. Całość pracy świadczy o tym, że kompozytor był bardzo bliski napisania podręcznika o harmonii, jednak zapewne brak czasu nie pozwolił mu sfinalizować tego przedsięwzięcia.

Czwarta grupa materiałów to dokumenty inspektoratu, niektóre dokumenty kierowniczych oddziałów filii oraz wyniki egzaminów przeprowadzonych w filiach. Pośród materiałów inspektoratu podstawowe znaczenie ma „Korespondencyjna księga Inspektoratu” / „Кореспонденційна книга Інспекторату”²⁸ prowadzona przez Ludkiewicza w latach 1933–1934. Jest ona zeszytem w kratkę (19,5 x 15,6 cm) w twardej kartonowej okładce w odcieniu beżowo-czarnym, z czarnym uszkodzonym grzbietem posiadającym na wyklejce tytuł napisany przez inspektora czarnym atramentem: „Korespondencyjna księga

²⁴ LMMSL, nr inwentarzowy 3105.

²⁵ LMMSL, nr inwentarzowy 3104.

²⁶ З. Штундер, *Станіслав Людкевич. Життя і творчість*, t. 1: 1879–1939, Львів 2005, s. 333, 343.

²⁷ LMMSL, nr inwentarzowy 3160, 3161, 3162, 3163, 3164.

²⁸ LMMSL, nr inwentarzowy 3159.

Inspektoratu”. Większość stron księgi pozostała pusta, jednak sześć początkowych posiada pięć starannie narysowanych podziałek: „L” (liczba, numer porządkowy), „data”, „podmiot (adresat)”, „przedmiot”, „treść”, „uwagi” (uwagi na temat pracy, na jakie listy przyszła odpowiedź itd.). Notatki zrobione są na przemian czarnym atramentem i zwykłym chemicznym ołówkiem. Sądząc po datach, księga rejestruje korespondencję od wiosny do jesieni 1933 roku (pierwszy wpis – 2/03/1933, ostatni – 20/11/1933). Dwa ostatnie wpisy dotyczą roku szkolnego 1934–1935 i są datowane na 29 sierpnia i 16 września 1934 roku.

Rękopis pt. „Rachunki filii” / „Рахунки філій”²⁹, prowadzony przez Ludkiewicza, to zeszyt w linie (23,3 x 15,3 cm) w twardej brązowo-czarnej oprawie o czarnym grzbiecie i rantach. Na okładce tytuł wypisany odręcznie przez inspektora czarnym atramentem „Rachunki filii”³⁰. Wiadomo, że przez dłuższy czas inspektor jeździł po filiach z wizytacją, pełniąc swe obowiązki społecznie i opierając się na wielkim entuzjazmie. Kwestia wynagrodzenia inspektora została poruszona po raz pierwszy na posiedzeniu lwowskiego wydziału 19 listopada 1930 roku, kiedy podjęto decyzję: „wydzielać na ten cel 2% brutto ze szkolnych dochodów, którą to kwotę po konsultacjach z filiami można ewentualnie zwiększyć”. Otóż tymczasowo finansowaniem inspektoratu zajął się lwowski wydział, wydzielając na ten cel 2% ogólnego dochodu Instytutu. Jednak kosztów brakowało i już pod koniec bieżącego roku szkolnego, 18 maja 1931 roku, na posiedzeniu zdecydowano, że wyjazdy służbowe inspektora mają finansować filie. W praktyce jednak filie nie radziły sobie finansowo i stale były zadłużone. Dlatego co roku wybuchały konflikty między wydziałem centrali a Ludkiewiczem, który domagał się wynagrodzenia za swą pracę na różne sposoby.

W taki właśnie sposób Ludkiewicz prowadził ewidencję wypłaconych mu kosztów. Większość stron księgi jest pusta, jedynie pierwszych kilka stron traktuje o poszczególnych filiach – Stryj, Przemyśl, Drohobycz, Kołomyja, Stanisławów, Tarnopol, Jaworów. Strony dotyczące Złoczowa i Borysławia były częściowo zapisane, ale później wytarte przez Ludkiewicza (pozostały ewidentne ślady pisma). Chronologicznie rozliczenia zapisane w księdze obejmują lata 1930–1937, a dla niektórych filii nawet do 1939 roku. Wszystkie notatki sporządzone zostały zwykłym chemicznym ołówkiem. Schemat dla poszczególnych filii składał się z pięciu rubryk i wyglądał następująco: w pierwszej zaznaczano rok szkolny, drugiej – „brutto” (ogólną sumę pieniędzy), trzeciej – 2% wydzielone dla inspektoratu, czwartej – wypłaconą sumę pieniędzy, piątej – „dług”.

²⁹ LMMSL, nr inwentarzowy 3119.

³⁰ LMMSL, nr inwentarzowy 3119.

I				
Срми				
1930/31	Борисо	2%	Вмачено	Дох
	23.818 ⁵⁰	476.37	344.40	
1931/32	30.016 ⁸⁰	600 ³⁰	279.85	
лигнисано			202.72	
1932/33	26.388	527 ⁷⁰	372	
			1604 ⁴⁰	1198.67
1933/34	9.115 ³⁰	182 ³¹	405 ⁷⁰	
Рм. 2/17 933-15			172	
30/11-15 24/12 34-5			95	
7/11-40 27/11-20			100	221.02
Самбо				
1934/35	5505 ²⁵	110 ⁷⁰		
1/11-47 24 11/11-15 40 13/11			141.85	
-48 21				
2a II i II	1465	29 ³⁰	29.30	
11/11 35			70	149 ⁸⁰
1935/36				
7/11 (2a II i II)	588 ³⁰	26 ⁷⁰	25.77	
2a II 1935	754.85	10 ³⁰	42.00	
2a XI-III	1557.09	31.15	279.07	

Рис. 3. Строна автографу Станіслава Лудкiewiczа з книги „Rachunki filii”, LMSL, nr inwentarzowy 3119

Zbiory muzeum mieszczą dokumenty kierowniczych wydziałów filii – różnego rodzaju sprawozdania z prowadzonej działalności, odpisy protokołów posiedzeń filii: maszynopis „Sprawozdanie Władz Filii Wyższego Instytutu Muzycznego im. M. Łysenki w Jaworowie za rok 1930/31” / „Звіт Управи Філії Вищого Музичного Інституту ім. М. Лисенка в Яворові за рік 1930/31”³¹, „Sprawozdanie z działalności towarzystwa za rok 1924–25” / „Звіт з діяльності Товариства за рік 1924/25”³² oraz list otwarty „Do Szanownego Głównego Wydziału ...” / „До Хвального Головного Виділу...”³³ pisane

³¹ LMSL, nr inwentarzowy 3086.

³² LMSL, nr inwentarzowy 3090.

³³ LMSL, nr inwentarzowy 3091.

przez kierownika stryjskiej filii, Wołodymyra Kotowycza. Szczególnie warto zwrócić uwagę na pracę Kotowycza pt. *Zarys rozwoju szkoły muzycznej w Stryju* / *Начерк розвитку музичної школи в Стрию*³⁴ napisaną orientacyjnie w połowie lat 20. XX wieku, która opisuje losy stryjskiej filii w czasie I wojny światowej i na początku okresu międzywojennego.

Oryginał odpisu protokołu posiedzenia wydziału drohobyckiej filii z 15 stycznia 1932 r.³⁵, podpisany przez kierownika filii Osypa Kostrzemskiego, dokumentuje sytuację, która miała miejsce wówczas, gdy kierownictwo objął Anton (Antin) Rudnicki. Na podstawie dokumentu możemy stwierdzić, że nominacja ta była możliwa dzięki dużemu autorytetowi Rudnickiego jako znanego dyrygenta opery w Kijowie i profesora kijowskiego Konserwatorium, a tymczasem on całkowicie nie kontroluje dydaktycznego procesu w Instytucie i nie prowadzi zajęć, w związku z czym wydział filii wymaga od niego złożenia wyjaśnień.

Rękopis sprawozdania filii w Samborze za lata 1932–1933 napisany przez Romana Sawyckiego³⁶ jest ciekawym dokumentem ukazującym wznowienie jej działalności na początku lat 30., kiedy to jej kierownikiem został Sawycki.

W zbiorach muzeum możemy również znaleźć wiadomości na temat zaliczeń, sprawozdania z egzaminów w filiach, w tym protokoły półrocznych zaliczeń z okresu 1934–1936³⁷, m.in. protokół egzaminu w Gródku (bez daty), egzaminów klas fortepianu i skrzypiec w Złoczowie z 6 czerwca 1935 roku pod kierownictwem Ludkiewicza i w obecności Marii Wichanskiej i Teodozji Demczyszyn, egzaminów z 25 lutego i 18 czerwca 1935 roku klas fortepianu i skrzypiec w Kołomyi, egzaminów z 20 grudnia 1934 roku i 3 czerwca 1935 roku klasy fortepianu w Stanisławowie, egzaminu z 3 czerwca 1935 roku klasy skrzypiec w Stanisławowie, egzaminów w 7 czerwca 1935 roku i 2 maja 1936 roku klas fortepianu w Tarnopolu. Na specjalnie wydrukowanym poligraficznie arkuszu protokołu (39 x 24,9 cm) w tabeli z rubrykami była prowadzona ewidencja uczniów, roku szkolnego, realizowanego programu, sukcesów i pilności w nauce (stopniowanie było literowe, np. „bd” – bardzo dobrze). W osobnej rubryce „Uwagi” były wskazówki co do dalszej nauki – awans do następnej klasy. Większość uwag sporządzona została ołówkiem zwykłym przez Ludkiewicza. Przy zatwierdzaniu programów nauczania faktycznie widoczne są osobne znaki, uwagi inspektora dotyczące efektów nauki w postaci znaków „+” czy skróconych zwrotów (np. „db” – dbale). Zachowane protokoły egzaminacyjne

³⁴ LMMSL, nr inwentarzowy 3085.

³⁵ LMMSL, nr inwentarzowy 3087.

³⁶ LMMSL, nr inwentarzowy 3084.

³⁷ LMMSL, nr inwentarzowy 3174, 3175, 3176, 3177.

posiadają też znaczenie statystyczne, ponieważ przytaczają nazwiska ówczesnych uczniów, wśród których pojawiają się znane osobistości.

Całokształt dopełniają także notatki inspektora³⁸ pisane ołówkiem chemicznym na dużym arkuszu papieru (34 x 42 cm) wzdłuż podwójnego zgięcia. Takich dużych złożonych arkuszy zachowało się trzy. Opisują one egzaminy gry na fortepianie, skrzypcach i śpiewu solowego w filii w Tarnopolu, gry na fortepianie i skrzypcach w filii w Jaworowie i gry na fortepianie, wiolonczeli i skrzypcach w filii Instytutu w Przemyślu. Notatki z filii jaworowskiej są datowane na 4 lutego 1935 roku, przemyskiej – „1935/6 I półrocze 30/I”. System prowadzenia tych notatek jest podobny do poprzednich uwag i wiadomości: do nazwiska każdego ucznia dodany jest rok nauki, wykonane utwory muzyczne z zaznaczeniem stopnia jakości wykonania oraz ocena ogólna zapisana skrótem literowym.

Wraz z notatkami z egzaminów na kartce podobnego formatu, tylko bardziej poźółklej, zachowało się „Sprawozdanie Inspektora z egzaminów rocznych w filiach” / „Звіт Інспектора з річних іспитів філій” napisane przez Ludkiewicza ołówkiem. W tym niedatowanym sprawozdaniu mówi się o egzaminowaniu w filiach stryjskiej, drohobyckiej, borysławskiej, przemyskiej, tarnopolskiej i jaworowskiej. Przy charakterystyce każdej filii zachowano wypracowany schemat: zaznaczono klasę egzaminacyjną (fortepian, skrzypce), daty egzaminów, wykładowców egzaminowanych uczniów, ogólną liczbę uczniów, liczbę uczniów z nich sklasyfikowanych, ogólną ocenę inspektora. W podobnym stylu wykonano „Zawiadomienie o półrocznych egzaminach w Instytucie Muzycznym im. M. Łysenki, Filia Stryj” / „Звіdomлення з піврічних іспитів в Музичному Інституті ім. М. Лисенка, Філія Стрий”³⁹ autorstwa Barwińskiego, którego oryginał zachował się w archiwum Ludkiewicza.

Wyjątkową wartość posiada zbiór korespondencyjny kierownictwa lwowskiego Instytutu (Wydziału i Inspektoratu) oraz filii w Stryju, Stanisławowie, Złoczowie i Samborze z Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) w Warszawie⁴⁰. Na 40 arkuszach, w większości maszynopisach z czarną lub fioletową linijką, mieści się 21 listów kierownictwa Instytutu i filii pisanych po polsku, często z własnoręcznymi podpisami autorów (dyrektora, inspektora, kierownika filii). Poszczególne listy są z drukowanymi kopiami, inne – z dodatkowymi rocznymi sprawozdaniami. W listach poruszano kwestie dotyczące zmian osobowych wśród kadry pedagogicznej zarówno w lwowskiej centrali, jak i w filiach, wysyłanych sprawozdań z pracy filii (same sprawozdania niestety nie zachowały się razem z listami), także pytania doty-

³⁸ LMMSL, nr inwentarzowy 3165.

³⁹ LMMSL, nr inwentarzowy 3102.

⁴⁰ LMMSL, nr inwentarzowy 3121.

część samych wykładowców, omawiano zarysy projektów statutów oraz kwestie finansowe. Listy nierównomiernie obejmują poszczególne lata: 1927 (1 list), 1930 (1 list), 1931 (6 listów), 1932 (2 listy), 1933 (1 list), 1934 (2 listy), 1935 (3 listy), 1936 (1 list). Oprócz wymienionych zachował się też list kierownictwa Instytutu do dyrekcji kolei we Lwowie. Razem z listami jest przechowywanych 10 dokumentów (roboczych i oficjalnych notatek) od MWRiOP, wydrukowanych na oficjalnych formularzach⁴¹ z podpisami wizytatorów, którzy w różnym czasie odwiedzali lwowski Instytut – Walewskiego, Janusza Miketty (najczęściej), Wojciechowskiego, Witolda Maliszewskiego, M. Mendysa – i adresowanych do Wyższego Muzycznego Instytutu we Lwowie lub jego dyrektora. Dokumenty odnoszą się do lat: 1928 (1), 1930 (1), 1931 (6) i 1932 (2). Wraz z nimi przechowywany jest też list od Kuratorium okręgu szkolnego lwowskiego do kierownictwa Instytutu w Kołomyi datowany na 3 lutego 1931 roku. Zbiór korespondencji dopełniają też listy filii przemyskiej do Inspektoratu z 5 lutego 1935 roku⁴² oraz filii w Stryju do MWRiOP w Warszawie z 15 września 1931 roku.

Reasumując, kolekcja dokumentów i materiałów dotyczących Towarzystwa Muzycznego im. M. Łysenki oraz Wyższego Instytutu Muzycznego we Lwowie jest jednym z najważniejszych i największych zbiorów tego typu. Pomimo unikalności eksponatów zbioru nie jest on jedynym dokumentalnym źródłem, łącząc się i jest uzupełniany dokumentami dotyczącymi tej tematyki ze zbiorów Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego, Państwowego Archiwum Województwa Lwowskiego, działu rękopisów Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki im. W. Stefanyka. Łącznie tworzą one bogaty materiał badawczy dla nowego odczytania historii pierwszego ukraińskiego muzycznego zakładu w Galicji, dokumentalnego poznania i potwierdzenia jego tradycji.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Меморіальний музей Станіслава Людкевича. – Фонд Станіслава Людкевича. – Інвентарні номери [numery inwentarzowe]: 3084, 3085, 3086, 3087, 3088, 3090, 3091, 3093, 3094, 3095, 3100, 3101, 3102, 3104, 3105 3111, 3115, 3119, 3121, 3122, 3132, 3144, 3145, 3159, 3160, 3161, 3163, 3164, 3165, 3166, 3167, 3168, 3174, 3175, 3176, 3177, 3179, 3180, 3181.

Opracowania i źródła drukowane

Горак Я., *З ізд українських музик 1899 року: до історії незреалізованої події*, „Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка” [Тернопіль] 2012, Серія: *Мистецтвознавство*, nr 2, s. 9–17.

⁴¹ LMMSL, nr inwentarzowy 3122.

⁴² LMMSL, nr inwentarzowy 3088.

- Горак Я., *Документ до історії архіву Музичного Товариства ім. М. Лисенка у Львові, „Українська музика” Щоквартальник ЛНМА ім. М. Лисенка [Львів] 2018, nr 3(29), s. 128–145.*
- Горак Я., *Історія викладання музично-теоретичних дисциплін у Вищому музичному інституті у Львові (1903–1939), „Українська музика” Щоквартальник ЛНМА ім. М. Лисенка [Львів] 2018, nr 1(27), s. 27–39.*
- Книга протоколів Музичного товариства імені Миколи Лисенка*, упоряд. Я. Горак, Тернопіль 2014.
- Кудрик Б., *Історія української музики в Галичині в роках 1829–1873*, підготовка до друку та вступна стаття Ю. Ясіновського та В. Пилиповича, Перемишль 2001.
- Лисько З., *Піонери музичного мистецтва в Галичині*, опрацювання рукопису, упорядкування, вст. стаття В. Сивохіпа, Львів–Нью-Йорк 1994.
- Людкевич С., *З нашої музично-шкільної ділянки (Філії Вищого Музичного Інституту ім. Лисенка)* [w:] С. Людкевич, *Дослідження, статті, рецензії, виступи*, епоряд. З. Штундер, Львів 2000.
- Штундер З., *Станіслав Людкевич. Життя і творчість*, т. 1: 1879–1939, Львів 2005.

M. LYSENKO MUSIC SOCIETY & HIGHER MUSIC INSTITUTE'S RECORDS IN THE COLLECTION OF STANISLAW LYUDKEVYCH MUSEUM IN LVIV

Abstract

The article deals for the first time with M. Lysenko Music Society & Higher Music Institute's records in the collection of Stanislaw Lyudkevych Museum in Lviv.

The museum collection includes sections of photographic archive, documents and memorabilia of M. Lysenko Music Society, archived orchestral scores, the educational curriculum and studies of the Music Society Board, yearly and quarterly archives, belles lettres that belonged to the Higher Music Institute and Music Society, and the teachers and students' personal appeal letters to S. Lyudkevych when he was a Head of Board. The list of memorabilia letters and evidence reports is in the appendix. The Museum Archive is the principal repository of documents and memorabilia letters, which were only partially available in former scientific archives.

Keywords: Stanislaw Lyudkevych Museum in Lviv, M. Lysenko Music Society, Higher Music Institute, photographic archives, documents and letters, belle lettres, archived orchestral scores, Stanislaw Lyudkevych, publications and historical MS [manuscripts] archive